

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 342: 340.12 (477)

ПРАВОВА АРГУМЕНТАЦІЯ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Т. Дудаш

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна,
e-mail: tamara.dudash@gmail.com*

Проаналізовано стан дослідження правової аргументації у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі. З'ясовано, що правова аргументація у недуктивістському ключі стала предметом дослідження у зарубіжній (зокрема західній) науковій літературі відносно недавно – з середини ХХ століття. У вітчизняній науковій літературі цю тенденцію «підхопили» у кінці ХХ століття. У зарубіжній науковій літературі правова аргументація є предметом дослідження у широкому – теоретичному та філософському ракурсах. При цьому, філософські рефлексії чи теоретичний аналіз правової аргументації роблять крізь призму поєднання положень зокрема таких учень, як логіка, риторика, топіка, діалектика, прагматодіалектика, лінгвістика, «штучний розум». У вітчизняній науковій літературі правову аргументацію традиційно досліджують у межах юридичної логіки. Хоча останніми роками цю є тенденція до розширення сфери дослідження зазначеної проблематики. Виявлено, що у зарубіжній літературі загальноновизнаним є той факт, що сформована і розвивається теорія правової аргументації.

Ключові слова: правове обґрунтування, дедуктивний підхід, раціональний дискурс, переконливість аргументації.

Практична юриспруденція нерозривно пов'язана з процесом аргументування та його результатом – аргументацією. Окрім того, аргументація й аргументування набувають у праві особливих рис. У правотворчості потрібно аргументувати необхідність ухвалення певного нормативно-правового акта, через відповідну процедуру відбувається обговорення його змісту з наведенням відповідних аргументів *pro* і *contra*. Зрештою, шляхом голосування вирішують, які аргументи були більш переконливими. Весь процес тлумачення права, насамперед офіційного, можна представити як наведення аргументів. Адже застосування різних способів тлумачення є нічим іншим як пошуком, формулюванням і об'єктивацією (через внутрішній діалог або через зовнішній – дискурс) аргументів певного виду – логічних, юридичних, мовних, історичних та інших – з метою роз'яснення змісту норми права, яку тлумачать. Реалізація права, насамперед у формі його використання, також пов'язана з необхідністю аргументування позиції чи то у позовній заяві, чи то для долучення певного пункту у цивільно-правовий договір тощо. Знову ж таки, тут аргументування може відбуватися або через внутрішній діалог з об'єктивацією результату, або через обговорення (дискурс). Без сумніву, найяскравіше аргументаційний характер проявляється у правозастосувальній діяльності суду. Спочатку суд отримує позовну заяву чи обвинувальний акт, у яких вже є аргументована позиція сторони процесу. Далі суд оцінює обмін аргументами сторін процесу, настановує їх на пошук таких аргументів у ході процесу та дебатів.

І насамкінець, суд надає свою аргументацію через мотивування рішення у справі після зважування аргументів сторін. Також процес і результат аргументування є основою розвитку юридичної науки. Хоча кожен із вказаних напрямів юридичної діяльності досліджений у теорії права, але вони ще не досліджені під кутом зору особливостей аргументаційних процесів, котрі у них відбуваються.

Стан та перспективи дослідження правової аргументації. Поняття аргументації й аргументаційних процесів навіть на перший погляд виглядає глибшим, ніж здається, не кажучи вже про вагоме його практичне значення. Як зазначає Е. Фетеріс, однією з важливих проблем є сила (англ. *Soundness*) правової аргументації: чи достатньо того, аби суддя згадував факти у справі та правові норми, які мають бути застосовані до фактів, або він має пояснити, чому певні правові норми мають бути застосовані до конкретної справи? Як можна прийнятно пояснити ту чи іншу інтерпретацію правової норми? Яким у контексті правового аргументування є співвідношення норм права, принципів права та загальних норм моралі й цінностей? Чи є спеціальні норми аргументування судових рішень порівняно з аргументуванням інших правових позицій? Наскільки має бути вичерпною аргументація у рішенні суду? Чи повинен суддя спростовувати контраргументи у своєму рішенні [1, с. 308]? Зазначені питання поки що не отримали комплексного висвітлення у вітчизняній теорії права, зокрема й з огляду на теорію аргументації. *Мета* ж цієї публікації – з'ясувати стан дослідження та окреслити перспективи дослідження правової аргументації як міждисциплінарного предмета дослідження.

Вивчення правової аргументації тісно пов'язане з дослідженнями аргументації як загального поняття. На пострадянських теренах *загальне питання про аргументацію* найглибше розроблене в логічних дослідженнях. Той факт, що аргументація має логічний стрижень, є аксіоматичним у всіх науковців, які б нашарування не накладалися на неї. У вітчизняній літературі питання про аргументацію ще з дореволюційних та радянських часів було тісно пов'язане саме з формальними логічними концепціями. Як продемонстровано у спеціальних дослідженнях [2], питання про аргументацію з'явилося у підручниках з логіки радянського періоду, починаючи з 60-х років ХХ століття. Спочатку у зв'язку з доведенням почали використовувати термін «аргумент», а згодом термін «аргументація» використовували як тотожний до терміну «доведення» (С. Кліні, Г. Челпанов, В. Асмус, К. Бакрадзе, Д. Горський, В. Жеребкін, К. Руденко) [2, с. 72–82]. У 90-х роках ХХ століття в енциклопедичних виданнях з'явилися статті присвячені аргументації у ширшому розумінні (В. Переверзева, О. Гетманової, О. Івіна, О. Нікіфорова, Ю. Івлева, Е. Войшвілло та М. Дегтярьова) [2, с. 83–94]. Названі автори визначають загальне поняття аргументації через такі родові поняття, як «*наведення доводів з метою викликати або підсилити співчуття іншої сторони до висунутого положення*» [3, с. 29; 2, с. 83, 90–91] «*використання засобів і методів раціонального мислення з метою переконання*» [4, с. 221; 2, с. 84]; «*спосіб міркування, який охоплює доведення і спростування, у процесі якого складається переконання когось в істинності певного висловлювання або системи висловлювань*» [5, с. 334; 2, с. 87]; «*процес формування переконання або думки стосовно істинності якогось положення (судження, гіпотези, концепції тощо) з використанням інших тверджень*» [6, с. 200; 2, с. 92–93]; «*форма мисленнєвої діяльності, мета якої полягає в обґрунтуванні тверджень про істинність або хибність певного висловлювання або теорії*» [7, с. 466]. Більшість із наведених визначень прямо чи непрямо пов'язує поняття аргументації з родовим поняттям

обґрунтування та дедуктивним доведенням. В одному з найновіших філософських словників аргументацію розглядають як «спосіб підведення підстав під якусь думку чи дію з метою публічного захисту, спонукання до певної думки про них або роз'яснення; спосіб переконання когось через наведення значущих аргументів» [8, с. 162]. Питома вага такої ознаки правової аргументації як необхідності переконання адресата є найвищою в останньому з наведених визначень. Це свідчить про подальшу деформалізацію розуміння аргументації на пострадянських теренах.

Розглядаючи розвиток уявлень про аргументацію у ширшому масштабі, зазначимо, що певні правила аргументування сформував ще Арістотель у часи Античності, а сам термін виник дещо пізніше. Логіку, діалектику та риторику визнавали основними науками. До ХХ століття дослідження аргументації розвивалися у руслі формальних логічних концепцій. Як констатувала Л. Бермейджо-Луку (L. Bermejo-Luque), формальна дедуктивна логіка на століття залишилася єдиною системною теорією аргументації саме завдяки Арістотелю¹. Але не можна вважати, що праці Арістотеля створили перешкоду для розвитку нормативної теорії аргументації для природних мов – теорії аргументації у такому вигляді, у якому ми її знаємо зараз. Адже поряд із формальною дедуктивною логікою силогізмів, значний внесок у розвиток теорії аргументації був зроблений у працях «Риторика» (щодо мистецтва переконання) та «Про софістичні спростування» (стосовно вивчення неформальних помилок у аргументуванні) [10, с. 5–6]. Інше питання, що поєднання досягнень вказаних напрямів дослідження відбулося пізніше. Аж зі середини ХХ століття у працях західних учених поновився інтерес до питань аргументації у ширшому ракурсі. Поняття аргументації протиставляли поняттю формально-логічного доведення й розглядали у контексті практичних (у сенсі буденних) міркувань, вчені наголошували на функції переконання, яку мали виконувати такі міркування (праці А. Нецца (A. Naess) [11], С. Тулміна (S. Toulmin) [12], Х. Перельмана (Ch. Perelman) та Л. Ольбрехт-Тітеки (L. Olbrechts-Tyteca) [13]). Л. Бермеджо-Луку вважає праці саме цих авторів витоками теорії аргументації як самостійного вчення, викликом поглядам про суто інструменталістський характер риторики, викликом поглядам, що логіка є суто формальною логікою, а також презумпції про те, що неможливо розробити системну теорію усунення неформальних помилок [10, с. 8]. Згодом ці погляди підтримали і розвинули у певних аспектах інші автори, зокрема Р. Джонсон (R. Johnson) [14], Д. Стоув (D. Stove) [15], С. Тіндаль (C. Tindale) [16], Д. Волтон (D. Walton) [17], Ф. Ван Емерен (F. Van Eemeren) та Р. Грутендорст (R. Grootendorst) [18].

У своєму трактаті «Нова риторика», співавтором якого у частині ілюстративного матеріалу була Л. Ольбрехт-Тітека, Х. Перельман протиставляв аргументацію та доведення. Основною функцією аргументації він вважав переконання. Сфера гуманітарного знання має справу з оцінювальними поняттями та цінностями, тому у цій сфері доведення не можна застосовувати. Зате можна і треба застосовувати переконання універсальної аудиторії. Цілком відкинувши дедуктивну модель обґрунтування для гуманітарного знання, Х. Перельман наголошував на необхідності звертатися до історичної, соціологічної та психологічної природи й вимог дискурсу. З погляду В. Титова, підхід Х. Перельмана відродив «стару риторику» Арістотеля у тій частині, що після багатьох століть штучного

¹ Значний внесок у розвиток теорії дедуктивної аргументації зробили й українські науковці, котрі входили до Львівсько-Варшавської філософської школи, що працювала у період між двома світовими війнами (див. детальніше [9, с. 232–235]).

рафінування аргументаційний процес знову почали розглядати з урахуванням суб'єктивного чинника [19, с. 193–201].

Майже одночасно з «Новою Риторикою» Х. Перельмана та Л. Ольбрехт-Тітеки 1958 року побачила світ праця С. Тулміна «Використання аргументу». Американський філософ відстоював позицію, що аргументування у гуманітарній сфері має відбуватися так, як воно відбувається в судовому процесі. Л. Бермеджо-Луку називає С. Тулміна одним із найбільш ранніх та на найпалкіших противників дедуктивізму в аргументації, а основним його досягненням вважає те, що у «Використанні аргументу» вдалося відобразити природу логіки як неформальної нормативної теорії [10, с. 20].

Не можна не помітити особливу увагу, яку приділяють дослідники загальних аспектів аргументації питанням аргументації у праві та юридичної аргументації. Найдалі у цьому напрямі пішов С. Тулмін, котрий зробив стрижнем своєї теорії аргументації не математику, а судовий процес. Представники нідерландської школи юридичної аргументації (зокрема Ф. Ван Ємюрен, Е. Фетеріс) досліджують як загальні питання теорії аргументації, так і правову аргументацію. Отож, дослідження правової аргументації були і залишаються тісно пов'язаними із загальною аргументацією, незважаючи на те, що є самостійним предметом дослідження вчених з різних ракурсів.

Розвиток наукових досліджень саме *правової аргументації* у західних країнах інтенсифікувався у 1970-х роках ХХ століття. Спочатку домінував класичний логічний підхід до дослідження, представлений зокрема у працях Д. Горовіца (J. Horowitz) [20], Г. Калиновскі (G. Kalinowski) [21]. У кінці 70-х років з'явилася праця Г. Струка (Struck, G.), присвячена моделям аргументу [22], а праці Р. Алексі (R. Alexy) й Н. МакКорміка (N. MacCormick) 1978 року розвивали теорії правової аргументації та правового аргументу не суто в логічному ракурсі, а комплексно, тобто з урахуванням риторичних аспектів аргументації та особливостей буденних міркувань.

В основу теорії Р. Алексі покладено ідеї аналітичної моральної філософії, філософії мови, правової герменевтики та теорії аргументації [23], тобто правова аргументація розглянута зі значно ширших за суто логічні вихідні позиції. Теорія Н. МакКорміка ґрунтується, як це зазначає і сам автор, на ідеях аналітичної філософії права [24]. Перелік дослідників правової аргументації можна продовжувати ще довго, однак підходи до вивчення правової аргументації мають стати самостійним предметом аналізу. Тут обмежимося констатуванням того, що у західних країнах питання про правову аргументацію досліджують у межах наукових шкіл, що десятиліттями розвивалися і продовжують розвиватися.

На сучасному етапі дослідження правової аргументації у Нідерландах розвивають прагматодіалектичний підхід до правової аргументації, зокрема такі вчені, як Е. Фетеріс (E. Feteris), Г. Клосерхаус (H. Kloosterhuis), Ф. Ван Ємюрен (F. H. van Eemeren), Р. Грутердорст (R. Grootendorst) [25]. Також у наукових школах цієї країни інтенсивно досліджують правову аргументацію у зв'язку зі «штучним розумом» (artificial intelligence),² зокрема у працях А. Лоддера (A. Lodder), Г. Праккена (H. Prakken), О. Сартора (O. Sartora) [26]. Інтенсивно дослідження правової аргументації розвиваються у Польщі, свідченням чого є публікації окремих праць польських учених авторитетними загальноєвропей-

² «Штучний розум» (artificial intelligence) – міждисциплінарний напрям наукових досліджень, пов'язаних з розробкою «розумних» комп'ютерних систем, зокрема і для розпізнавання природних мов.

ськими юридичними видавництвами (йдеться про дослідження Є. Стельмаха (J. Stelmach), Б. Брожека (B. Brozek) [27]). Традиційною є увага до проблематики правової аргументації у США. Такі дослідження не менш традиційно провадять у світлі ідей правового реалізму або, принаймні, поза дедуктивізмом (С. Джейкобс (S. Jacobs), Р. Дворкін (R. Dworkin) [28]). Значний внесок у дослідження правової аргументації вносять науковці з Канади, зокрема Д. Волтон (D. Walton), Д. Хічкок (D. Hitchcock), Д. Вудс (J. Woods) [29]). Дуже яскраві і самобутні концепції правової аргументації запропонували все згадані вчені Р. Алексі (R. Alexy) (Німеччина) та Н. МакКормік (N. Mac Cormick) (Сполучене Королівство). Істотний внесок у розвиток теорії правової аргументації зробили вчені з Іспанії (М. Атієнза (M. Atienza), (Francisco J. Laporta)), Фінляндії (А. Аарніо (A. Aarnio), Р. Сілтана (R. Siltala)), Швеції (О. Печенік (A. Peszenik)) [30]. Зазначимо, що всі дослідження правової аргументації на сучасному етапі є міждисциплінарними, вийшли далеко на межі дедуктивної логіки і розвивають теорію правової аргументації.

В українській науці питання правової аргументації досліджують переважно в межах юридичної логіки (О. Юркевич, В. Титов [31], О. Щербина [32]). Останніми роками дослідження правової аргументації почали з'являтися в рамках теорії права (М. Козюбра, В. Кістяник, П. Рабінович, Л. Луць [33], Р. Ляшенко, В. Федчик [34]), що свідчить про тенденцію до наукового юридичного осмислення аргументаційних процесів у праві з боку юристів-теоретиків та філософів права. Свідченням цієї тенденції є і факт того, що один з номерів журналу «Філософія права і загальна теорія права» 2014 року був присвячений зокрема і питанням юридичної аргументації. Трохи попереду у цьому питанні перебуває наукова думка у Росії, де питання аргументування й аргументації є вагомою частиною загальнотеоретичної проблематики, зокрема і юридичної техніки, а також юрислінгвістики та, безперечно, логіки (див., наприклад, праці, А. Соболевої, К. Каргіна, Т. Губаєвої, О. Лисанюк, Н. Міхалкін [35]).

Підсумовуючи загальний огляд стану дослідження правової аргументації, наголосимо на тому, що «західні» праці про правову аргументацію здебільшого обмежені таким предметом дослідження, як аргументація у правозастосування. Адже саме судова аргументація надає основний емпіричний матеріал та становить цікавість для дослідників. Не зважаючи на це, у західній науці питання правової (юридичної) аргументації, як і загальної аргументації, як зазначалося, є міждисциплінарним предметом дослідження, «спільною територією» для загальної теорії права, філософії права, юридичної логіки, теорії аргументації, риторики, мовознавства, теорії літератури, філософії, соціології, психології, теорії комунікації та «штучного розуму». Також, дослідження правової аргументації поступово трансформувались у теорію правової аргументації. Як зазначено у спеціальних студіях з виникнення правової аргументації, на сьогодні теорія правової аргументації, котру свого часу вивчали юристи й філософи, сама стала навчальною парадигмою для побудови правової теорії [36, с. 190]. Яскравими прикладами побудови онтологічних учень про право з використанням положень теорії аргументації можна вважати праці А. Печеніка «Про право та розум», а також А. Аарніо «Рациональний як обґрунтований». Особливості предмета дослідження, а також комплексний міждисциплінарний характер досліджень правової аргументації, обумовлюють залежність такого дослідження від праворозуміння ученого та того праворозуміння, яке, зрештою, закладено в мовних і культурних кодах кожної нації. Тому не дивно, що стан дослідження правової аргументації на пострадянському просторі істотно відрізняється від стану дослідження

аргументації у західних країнах. Як зазначав Н. МакКормік, зв'язок між правовим обґрунтуванням та правовою теорією є постійним і нероз'єднуваним. Відкрита текстура права вимагає, аби цілісна теорія права не ігнорувала і не нехтувала темою аргументації. Теорія правового обґрунтування вимагає теорії права і є зумовлена теорією права [24, с. 229]. Цю тезу Н. МакКорміка вважають проявом «інтерпретаційного повороту у праві», тобто визнання того, що правова практика за своєю суттю є інтерпретаційною практикою [37].

На сучасному етапі дослідження правової аргументації західних вчених сформувалися у теорію правової аргументації, котра є міждисциплінарною. У вітчизняній науці такі дослідження провадять насамперед у межах юридичної логіки. Проте формування вітчизняної теорії правової аргументації з урахуванням реальної практики правового аргументування є нагальною необхідністю та перспективним напрямом наукових досліджень у загальнотеоретичному та філософсько-правовому ракурсах.

Список використаної літератури

1. *Feteris E.* The Analysis And Evaluation Of Legal Argumentation: Approaches From Legal Theory And Argumentation Theory / E. Feteris, H. Kloosterhuis // *Studies In Logic, Grammar And Rhetoric*. – 2009. – N. 16 (29). – P. 307–331
2. *Гончаров А. Ю.* Логіка і теорія аргументації: формальний і неформальний підходи / Андрій Юрійович Гончаров : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. – К. : Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2003. – 174 с.
3. *Ивин А. А.* Словарь по логике / А. А. Ивин, А. Л. Никифоров. – М. : Владос, 1998. – С. 29; *Логический словарь: ДЕФОРТ*. – М. : Мысль, 1994. – С. 268. Цит. за : Гончаров А. Ю. Вказана праця.
4. *Переверзнев В. Н.* Логика: Справочная книга по логике. – М. : Мысль, 1995. – С. 221. Цит. за: Гончаров А. Ю. Вказана праця. – С. 84.
5. *Гетманова А. Д.* Логика: словарь и задачник / А. Д. Гетманова. – М. : Владос, 1998. – С. 334. Цит. За : Гончаров, А.Ю. Вказана праця.
6. *Ивлев Ю. В.* Логика / Ю. В. Ивлев. – М. : Наука, 1994. – С. 200. Цит. за: Гончаров А. Ю. Вказана праця.
7. *Войшвилло Е. К.* Логика : учеб. для студ. высш. учеб. заведений / Е. К. Войшвилло, М. Г. Дегтярев. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ИПРЕСС, 2001. – 528 с.
8. *Новоселов М. М.* Аргументация / М. М. Новоселов // *Новая философская энциклопедия*. – М., 2010. – Т. 1. – 741 с.
9. *Ivanyk S.* Українці w szkole Lwowsko-Warszawskiej / S. Ivanyk // *Diametros*. – June 2012. – N. 32. – P. 232–235.
10. *Bermejo-Luque L.* Giving Reasons. A Linguistic-Pragmatic Approach to Argumentation Theory / L. Bermejo-Luque. – *Argumentation Library*. – Springer, 2011. – N. 20. – 220 p.
11. *Naess A.* En del Elementaere Logiske Emner / A. Naess. – Oslo : Universitetsforlaget, 1941 [English translation by Hannay, Alastair. *Communication and argument: Elements of applied semantics*. London: Allen & Unwin, 1966].
12. *Toulmin S. E.* The uses of argument. Updated edition / S. E. Toulmin. – Cambridge University Press, 2003. – 259 p.
13. *Perelman Ch.* Traite de l'argumentation. La nouvelle rhetorique / Ch. Perelman, L. Olbrechts-Tyteca. – 2 ed. – Bruxelles : Ed. de l'Universite de Bruxelles, 1970. – 734 p. (перше вид. – Paris : Presses Universitaires de France, 1958).
14. *Johnson R. H.* Manifest rationality: A pragmatic theory of argument / R. H. Johnson. – Mahwah, NJ: Lawrence Earlbaum Associates, 2000.

15. *Stove D. C.* The rationality of induction / D. C. Stove. – Oxford : Clarendon Press, 1986.
16. *Tindale C. W.* Acts of arguing: A rhetorical model of argument / C. W. Tindale. – Albany, NY: SUNY Press, 1999.
17. *Walton D. N.* Informal logic: A handbook for critical argumentation / D. N. Walton. – Cambridge : Cambridge University Press, 1989.
18. *Van Eemeren F. H.* A systematic theory of argumentation / F. H. Van Eemeren, R. Grootendorst. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004; *Dialectic and rhetoric: The warp and woof of argumentation analysis* / F. H. Van Eemeren, P. Houtlosser, eds. – Dordrecht : Kluwer, 2000; *Argumentation: Across the lines of discipline. Proceedings of the conference on argumentation* / F. H. Van Eemeren, R. Grootendorst, A. J. Blair and C. A. Willard, eds. – Providence, RI : Foris, 1987.
19. *Титов В.* Основні західні теорії юридичної аргументації / В. Титов // *Філософія права і загальна теорія права.* – 2014. – № 1–2 – С. 193–201.
20. *Horowitz J.* Law and Logic. A Critical Account of Legal Argument / J. Horowitz. – Springer, Wien, 1972.
21. *Kalinowski G.* La logique des norms / G. Kalinowski. – Paris : Presses Universitaires de France, 1972.
22. *Struck G.* Zur Theorie der juristischer Argumentation / G. Struck. – Berlin : Duncker & Humblot, 1977.
23. *Alexy R.* Theone der juristischen Argumentation. Die Theone des rationalen Diskunesals Theone der juristischen Begr Undung / Alexy R. – Frankfurt a. M. : Suhrkamp, 1978. – Second edition 1991 with a reaction to critics.
24. *MacCormick N.* Legal Reasoning and Legal Theory / N. MacCormick. – Oxford : Clarendon Press, 1978. – 298 p.
25. *Feteris E.* Fundamentals of Legal Argumentation. Survey of Theories on the Justification of Judicial Decisions / E. Feteris. – Springer, 1999; *Feteris E.* The Analysis And Evaluation Of Legal Argumentation: Approaches From Legal Theory And Argumentation Theory / E. Feteris, H. Kloosterhuis // *Studies In Logic, Grammar And Rhetoric.* – 16 (29). – 2009; *Van Eemeren F. H.* A systematic theory of argumentation / F. H. Van Eemeren, R. Grootendorst. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004.
26. *Lodder A. R.* DiaLaw : On Legal Justification and Dialogical Models of Argumentation / A. R. Lodder // *Law and Philosophy Library.* – 1999. – Vol 42. – Springer Netherlands; *Prakken H.* Dialectical Model of Assessing Conflicting Arguments in Legal Reasoning / H. Prakken, O. Sartora // *Artificial Intelligence and Law.* – 1996. – No 4. – P. 331–332.
27. *Stelmach J.* Methods of Legal Reasoning / J. Stelmach, B. Brożek // *Law and Philosophy Library.* – Springer, 2010. – Vol. 78. – 236 p.
28. *Dworkin R.* Taking Rights Seriously: With a New Appendix, a Response to Critics / R. Dworkin. – Cambridge, MA : Harvard University Press, 1978.
29. *Macagno F.* Argument from Analogy in Law, the Classical Tradition, and Recent Theories / F. Macagno, D. Walton // *Philosophy and Rhetoric.* – 2009 – Vol. 42. – Number 2. – P. 154–182 DOI: 10.1353/par.0.0034; *Amaya A.* An Inquiry into the Nature of Coherence and Its Role in Legal Argument: tesis de doctorado / A. Amaya. – Florencia : European University Institute, 2006 ; *Hitchcock D.* Arguing On The Toulmin Model / D. Hitchcock, B. Verheij. – Dordrecht : Springer, 2006. – 429 p.
30. *Aarnio A.* The Rational As Reasonable. A Treatise on Legal Justification. Law and Philosophy Library / A. Aarnio. – Springer, 1987. – Vol. 4. – 276 p.; *Peczenik A.* [Ratten och fornuftet. English] On law and reason / Aleksander Peczenik // *Law and Philosophy Library.* – Springer, 1989. – Vol. 8. – 443 p.; *Atienza M.* Cómo evaluar las argumentaciones judiciales / M. Atienza // *Diánoia.* – 2011. – N. 56(67). – P. 113–134.; *Sitala R.* Law, Truth and Reason

- A Treatise on Legal Argumentation / R. Siltana. – Law and Philosophy Library 97. – Springer, 2011. – 307 p.
31. Юридична аргументація : Логічні дослідження : колективна монографія / О. М. Юркевич, В. Д. Титов, С. В. Куцепал та ін. ; за заг. ред. проф. О. М. Юркевич. – Х., 2012. – 211 с.
 32. Щербина О. Ю. Логіка та юридична аргументація / О. Ю. Щербина. – К. : Вид.-полігр. центр «Київ. ун-т», 2013. – 303 с.
 33. Козюбра М. І. Теорія юридичної аргументації / М. І. Козюбра // Загальна теорія права / за заг. ред. М. І. Козюбри. – К. : Ваіте, 2015. – С. 264–285; Кістяник В. І. Правова аргументація: сучасні підходи до її розуміння в зарубіжних дослідженнях / В. І. Кістяник // Наукові записки НАУКМА. – Том 129. Юридичні науки. – 2012. – С. 20–22; Рабинович П. Правова аргументація (вихідні загальнотеоретичні характеристики) / П. Рабинович // Юридичний Вісник України. – 2015. – № 17–18. – С. 22; Луць Л. А. Аргументация и судебные правовые позиции / Л. А. Луць // Юридическая техника. – 2013. – № 7 (ч. 1). – С. 19–22
 34. Ляшенко Р. Природа правової аргументації / Р. Ляшенко // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 4. – С. 21–25.
 35. Каргин К. В. Понятие и элементы юридической аргументации : монография / К. В. Каргин. – Нижний Новгород : Нижегородская правовая академия, 2011. – 68 с.; Губаева Т. В. Словестность в юриспруденции / Т. В. Губаева. – Казань : Издательство Казанского ун-та, 2011. – 302 с.; Лисанюк Є. Логічні теорії раціональної поведінки, право і аргументація / Є. Лисанюк // Філософія права і загальна теорія права. – 2014. – № 1. – С. 147–159; Соболева А. К. Топическая юриспруденция / А. К. Соболева. – М. : Добросвет, 2001. – 225 с.; Михалкин Н. В. Логика и аргументация в судебной практике : учеб. для вузов / Н. В. Михалкин. – СПб. : Питер, 2004. – 336 с.
 36. Yan Lu. Study on Occurrence of Legal Argumentation / Lu Yan // Asian Social Science. – 2011. – Vol. 7, No 6. – P. 190–193.
 37. Schiavello A. Some introductory remarks on legal interpretation and legal reasoning. A philosophical approach / Aldo Schiavello // Etica & Politica. – 2006. – № 1. – Access mode : http://www.units.it/etica/2006_1/GUESTEDITOR.htm

References

1. Feteris, E., Kloosterhuis, H. (2009). The Analysis And Evaluation Of Legal Argumentation: Approaches From Legal Theory And Argumentation Theory. *Studies In Logic, Grammar And Rhetoric*, 16 (29), 307–331
2. Goncharov, A. Ju. (2003). *Logika i Teorija Argumentacii': Formal'nyj i Neformal'nyj Pidhody* (doctoral dissertation). Kyiv: Kyi'vs'kyj nac. un-t im. Tarasa Shevchenka.
3. Ivin A. A., Nykyforov A. L. (1998) *Slovar' po logyke*. Moskva : Vldos, 29 ; *Logycheskyj slovar': DEFORT* (1994). Moskva: Misl'
4. Pereverznev, V. N. (1995). *Logyka: Spravochnaja knyga po logyke*. Moskva: Mysl'
5. Getmanova, A. D. (1998). *Logyka: Slovar' y zadachnyk*. Moskva: Vldos
6. Ivlev Ju. V. (2000). *Logyka*. Moskva : Nauka
7. Vojshvillo, E. K., Degtjarev M. G. (2001). *Logika*. Moskow: VLADOS-PRESS
8. Novoselov, M. M. (2010) *Argumentacyja. Novaja fylosofskaja encyklopedyja*. Moskva : Mysl' (Vol. 1)
9. Ivanyk, S. (2012) Українці в szkole Lwowsko-Warszawskiej. *Diametros*, 32, 232–235
10. Bermejo-Luque, L. (2011) *Giving Reasons. A Linguistic-Pragmatic Approach to Argumentation Theory*. Argumentation Library, 20. Dordrecht Heidelberg London New York : Springer
11. Naess, A. (1941) *En del Elementaere Logiske Emner*. – Oslo: Universitetsforlaget [English translation by Hannay, Alastair (1966). *Communication and argument: Elements of applied semantics*. London: Allen & Unwin].

12. Toulmin, S. E. (2003). *The uses of argument*. Updated edition. Cambridge : Cambridge University Press
13. Perelman, Ch., Olbrechts-Tyteca, L. (1970). *Traite de l'argumentation. La nouvelle rhetorique* Bruxelles : Ed. de l'Universite de Bruxelles
14. Johnson, R. H. (2000). *Manifest rationality: A pragmatic theory of argument*. Mahwah, NJ: Lawrence Earlbaum Associates.
15. Stove, D. C. (1986). *The rationality of induction*. Oxford: Clarendon Press.
16. Tindale, C. W. (1999). *Acts of arguing: A rhetorical model of argument*. Albany, NY : SUNY Press.
17. Walton, D. N. (1989). *Informal logic: A handbook for critical argumentation*. Cambridge: Cambridge University Press.
18. Van Eemeren, F. H., Grootendorst, R. (2004). *A systematic theory of argumentation*. Cambridge: Cambridge University Press; Van Eemeren, F. H., Houtlosser P., eds. (2000) *Dialectic and rhetoric : The warp and woof of argumentation analysis*. Dordrecht: Kluwer; Van Eemeren, F. H., Grootendorst, R., Blair, A. J., Willard, C. A., eds. (1987) *Argumentation: Across the lines of discipline. Proceedings of the conference on argumentation*. Providence, RI: Foris.
19. Tytov, V. (2014). Osnovni zahidni teorii' jurydychnoi' argumentacii'. *Filosofija prava i zagal'na teorija prava*, 1–2, 193–201.
20. Horowitz, J. (1972). *Law and Logic. A Critical Account of Legal Argument*. Wien : Springer.
21. Kalinowski, G. (1972). *La logique des norms*. Paris: Presses Universitaires de France.
22. Struck, G. (1977). *Zur Theorie der juristischer Argumentation*. Berlin : Duncker & Humblot.
23. Alexy, R. (1978). *Theone der juristischen Argumentation. Die Theone des rationalen Diskunesals Theone der juristischen Begr Undung*. Frankfurt a.M. : Suhrkamp [Second edition 1991 with a reaction to critics].
24. McCormick, N. (1978). *Legal Reasoning and Legal Theory*. Oxford : Clarendon Press.
25. Feteris, E. (1999). *Fundamentals of Legal Argumentation. Survey of Theories on the Justification of Judicial Decisions*. Dordrecht : Springer; Feteris, E., Kloosterhuis, H. (2009). The Analysis And Evaluation Of Legal Argumentation: Approaches From Legal Theory And Argumentation Theory. *Studies In Logic, Grammar And Rhetoric*, 16 (29); Van Eemeren, F.H., Grootendorst R. (2004). *A systematic theory of argumentation*. Cambridge : Cambridge University Press.
26. Lodder, A. R. (1999). *DiaLaw: On Legal Justification and Dialogical Models of Argumentation*. Law and Philosophy Library, Vol 42. Springer Netherlands; Prakken, H., Sartora, O. (1996). Dialectical Model of Assessing Conflicting Arguments in Legal Reasoning. *Artificial Intelligence and Law*, 4, 331–332.
27. Stelmach, J, Brożek, B. (2010). *Methods of Legal Reasoning*. Law and Philosophy Library, 78. Dordrecht : Springer.
28. Dworkin, R. (1978). *Taking Rights Seriously: With a New Appendix, a Response to Critics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
29. Macagno, F., Walton, D. (2009). Argument from Analogy in Law, the Classical Tradition, and Recent Theories. *Philosophy and Rhetoric*, 42, 2, 154–182 DOI : 10.1353/par.0.0034; Amaya, A. (2006). *An Inquiry into the Nature of Coherence and Its Role in Legal Argument*: tesis de doctorado. – Florencia: European University Institute; Hitchcock, D., Verheij, B. (2006). *Arguing On The Toulmin Model*. – Dordrecht: Springer.
30. Aarnio, A. (1987). *The Rational As Reasonable. A Treatise on Legal Justification*. Law and Philosophy Library, 4. Springer; Peczenik, A.[Ratten och fornuffet. English] *On law and reason*. Law and Philosophy Library, 8. Springer, 1989 ; Atienza, M. (2011). Cómo evaluar las argumentaciones judiciales. *Diánoia*, 56(67), 113–134 ; Siltala, R. (2011). *Law, Truth and*

- Reason. A Treatise on Legal Argumentation*. Law and Philosophy Library, 97. Dordrecht, Heidelberg, London, New York : Springer.
31. Jurkevych, O. M. editor (2012). *Jurydychna argumentacija. Logichni doslidzhennja*. Harkiv.
 32. Shherbyna, O. Ju. (2013). *Logika ta jurydychna argumentacija*. Kyiv: Vyd.-poligr. centr «Kyiv. un-t».
 33. Kozjubra, M. I. (2015) Teorija jurydychnoi' argumentacii'. In M. I. Kozjubra (ed.), *Zagal'na teorija prava*. Kyiv: Vaite. 264–285; Kistjanyk, V. I. (2012). Pravova argumentacija: suchasni pidhody do i'i' rozuminnja v zarubizhnyh doslidzhennjah. *Naukovi zapysky NAUKMA*, 129. Jurydychni nauky, 20–22; Rabinovych, P. (2015) Pravova argumentacija (vyhidni zagal'noteoretychni harakterystyky). *Jurydychnyj Visnyk Ukrai'ny*, 17–18, 22; Luc', L. A. (2013) Argumentacija y sudebnye pravovye pozycyi. *Jurydycheskaja tehnika*, 7 (ch. 1), 19–22.
 34. Ljashenko, R. (2012) Pryroda pravovoi' argumentacii'. *Visnyk Zaporiz'kogo nacional'nogo universytetu*, 4, 21–25.
 35. Kargin, K. V. (2011). *Ponjatie i jelementy juridicheskoi argumentacii*. Nizhnij Novgorod : Nizhegorodskaja pravovaja akademija; Gubaeva, T. V. (2011). *Slovestnost' v jurisprudencii*. Kazan': Izdatel'stvo Kazanskogo un-ta; Lisanjuk, Ye. (2014). Logichni teorii racional'noi povedinky, pravo i argumentacija. *Filosofija prava i zagal'na teorija prava*, 1, 147–159; Soboleva, A. K. (2001). *Topicheskaja jurisprudencija*. Moskva : Dobrosvet; Mihalkin, N. V. (2004). *Logika i argumentacija v sudebnoj praktike*. SPb. : Piter.
 36. Yan, Lu (2011). Study on Occurrence of Legal Argumentation. *Asian Social Science*, 7 (6), 190–193
 37. Schiavello, A. (2006). Some introductory remarks on legal interpretation and legal reasoning. A philosophical approach. *Etica & Politica*, 1 http://www.units.it/etica/2006_1/GUESTEDITOR.htm

*Стаття: надійшла до редакції 13.03.2016
прийнята до друку 20.04.2016*

LEGAL ARGUMENTATION: CURRENT VIEWS AND POTENTIAL FOR FURTHER RESEARCH

T. Dudash

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, UA – 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: tamara.dudash@gmail.com*

The article is dedicated to legal argumentation studies. The author justifies the urgency of legal argumentation research in Ukrainian legal theory as well as its huge practical meaning for lawyers. The author analyses the concept of legal argumentation in national and foreign studies. In national legal studies legal argumentation has been subject of scientific research in clearly deductive course since prerevolutionary period as well as in the soviet period. Legal argumentation has been denoted via the concept of deductive reasoning. Persuasive force has not been acknowledged to be characteristic feature of legal argumentation. The only important characteristic of legal reasoning in national studies was formal syllogistic connection between the premises and the conclusion.

It is found out that legal argumentation has been studied in non-deductive course by foreign scholars recently, i.e. in the middle of XX century. The foreign scholars apply wide

approach to research of legal argumentation in theoretical and philosophical dimensions. In view of this philosophical reflection as well as theoretical analysis of legal argumentation is provided through coherence of logic, rhetoric, topic, dialectic, linguistic and artificial intelligence. The threshold in evolution of legal reasoning from deductive model to coherent model happened when the books of Ch. Perelman and S. Toulmin in 1958 were published. Whereas Ch. Perelman made «rhetoric turn» in argumentation, S. Toulmin proposed a model of argument appropriate to everyday life. The base of Toulmin's model was judicial procedure. The cornerstones of legal argumentation were theories by N. MacCormick, R. Alexy, A. Peczenik, A. Aarnio, E. Feteris, M. Atienza. They represent diversity of approaches to legal argumentation, namely N. MacCormick evolves his understanding of legal argumentation from deductive to rethoric dimension; R. Alexy proposed theory of communicative discourse as a base of legal theory in the whole; A. Peszenic's theory of law deals with connection between law and reason; A. Aarnio analyses the criteria of acceptability of interpretative statement, in particular, rational acceptability; E. Feteris studies legal argumentation through pragma-dialectical approach; M. Atienza proposed criteria for evaluation of legal argumentation in justification.

In national legal studies legal argumentation is subject of research within the framework of legal logic. Nevertheless in the recent years there is a trend of diversification in methodology of legal argumentation research. At the end of the XX century the notion of persuasion has become an important component in definitions of legal reasoning by national scholars. In foreign legal studies the existence and further development of the theory of legal argumentation is acknowledged fact.

Keywords: legal reasoning, legal justification, deductive approach, rational discourse, persuasive force of agumentation.